

МИСТЕЦТВОЗНАВСТВО

УДК 745

СТИЛІСТИЧНІ ОСОБЛИВОСТІ ЕТНОСТИЛЮ В ТВОРЧОСТІ СУЧАСНИХ УКРАЇНСЬКИХ МИТЦІВ

Крюкова Г.О., Мостовщикова Д.О.

Київський університет імені Бориса Грінченка

Досліджено творчість сучасних українських художників, у яких прослідковується етностиль; проаналізовано особливості використання художніх та технічних прийомів для втілення ідей митців на прикладах конкретних полотен. Розкрито еволюцію етностилю з позицій його цілості і єдності, увиразнюючи новітні аналітичні підходи до історії українського мистецтва як одного загальнокультурного явища, без штучних поділів на мистецтво Півдня, Сходу, Західної України. На основі емпіричного матеріалу висвітлено стилістичні риси, які окреслюють прояв національних якостей в творчості художників ХХІ століття. У дослідженні проведено порівняння різностильових робіт авторів з розставленням технологічних акцентів.

Ключові слова: етностиль, сучасні українські художники, творчість, живопис, композиція, колір, контраст, традиції, історія.

Постановка проблеми. Аналізуючи арт-риннок ми спостерігаємо, що сучасне мистецтво стало візуально невпізнаваним. Оглядаючи міжнародні проекти художників всього світу, глядачу важко розрізнити митець якої країни представляє свій твір. Постає проблема сомоідентифікації в усіх її можливих мистецьких виявах. В історії української культури не вперше постає проблема творення ідентичної мистецької мови – це артанійська та трипільська культура, козацьке бароко, неовізантизм, авангард початку ХХ століття.

Низка художників сьогодення з різних кутків України культивує стильові ознаки притаманні українському живопису: фронтальність, площинність, лінійність, контрасна палітра кольорів. І оскільки в світі образотворчого мистецтва все чіткіше звучить голос «етно», то настав час підсумувати та об'єднати всі стилі, напрями та течії, що репрезентують цю ідею, за спільними характеристиками. Сучасні українські художники, в пошуку власних креативних шляхів розвитку використовували мистецький досвід минулого епох та створили сприятливі умови для унікального синтезу різночасових традицій.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Велику цінність для розуміння процесу зародження, становлення та розвитку етностилю має п'ятитомна «Історія українського мистецтва» [1]. Важливі питання теорії і практики взаємодії цивілізації і культури, духовного розвитку суспільства порушені в працях С. Безклубенка [2], І. Беха [3], В. Ісаєва [4] та ін. Народна культура українців з погляду етнології висвітлено у чотири томнику М. Гримич [5]. Зацікавленість вчених до питань інтеграції українського мистецтва у європейський і світовий культурний простір подано у ґрунтовних дослідженнях за ред. Ю. Богущького [6], монографії А. Шейка [7].

Виділення не вирішених раніше частин загальної проблеми. Для поглибленого вивчення етностилю на території України необхідна не лише загальна літературна база джерел, а

й аналіз безпосередніх полотен сучасників з технологічної точки зору автора. Враховуючи те, що в мистецькому сьогоденні ми є свідками еволюції індивідуальних трансформацій та стилізацій естетичного спрямування, що мають за спільну мету збереження етнокультурної ідентичності, варто прослідкувати стилістичні особливості полотен сучасних художників.

Мета статті полягає в тому, щоб дослідити розвиток етностилю у сучасному українському живописі, його особливості та засоби втілення, вплив на творчість українських митців.

Виклад основного матеріалу. Українська культура – національна та багатогранна, відзеркалює самобутній образ української нації, її виняткове мовомислення, своєрідне світовідчуття, світогляд, ментальність. Вона органічно продовжує рідкісну красу української природи, створює разом з нею унікальне середовище і окремішній космос. Природа впливає на формування ментальності, національного характеру, психології українців. Адже якщо поглянути назад, то наше коріння не у містах. Тому природа і залишається життєдайною силою минулого, цілющою і п'янкою.

Українські пейзажі, люди, любов до рідної землі та батьківської хати є основою серій живописних робіт: «Ворота», «З сільського життя», «Вечір», «Туман» молодій українській художниці Наталії Корф-Іванюк. Ніжна поетика української культури, дух етносу, зв'язок сьогодення з минулим – це основне джерело її натхнення. У своїх роботах Наталія – документаліст, що намагається відтворити та зафіксувати на полотні прості й звичні образи. На перший погляд, вони не варті уваги, але водночас унікальні в своїй простоті. Адже селяни, це не тільки люди, що живуть одвічною працею, це ще й особлива чоловіча натура й виняткова пластичність жіночого образу.

Художницю ще з студенських років цікавить національна тема. Її стиль є впізнаваним та з часом лише удосконалюється у пластичному узагальненні композицій та використанні контраст-

ту кольору. Зокрема, для того аби «відсікти» все зайве, залишити лише головне, що підкреслить провідну ідею. Якщо порівнювати сюжетні композиції «Явдоха» (рис. 1), «Трійця», «Молитва про худібку» з роботами з циклу «З сільського життя», глядач помічає, що останні згадані твори перейшли від певної декоративної стилізації до яскравого фактурного живопису з неочікуваною композицією та кольоровими контрастами. Це рух у кольорі, чітка визначеність головного у композиції і підпорядкування другорядних елементів основному задумові. Її роботи експресивні, та пишуться в більшості випадків «аля пріма» за кілька сеансів. При створенні живописної роботи Наталія вважає, що головне не «замучати» роботу, в ній має залишитися відчуття недосказаності, що дає глядачу можливість бути «співавтором», створити власне продовження картини.

Рис. 1. Н. Корф-Іванок, «Явдоха», 2010, полотно, олія

Близкість до недомовленості, нескінченності та народної старовини помічається в роботах українського художника Сергія Гнойового, який у своєму живописі часто імпровізує на теми міських звичаїв притчовими сюжетами. Його образна парадигма сконцентрована на батьківських хуторах до яких він весь час повертається. Творча манера С. Гнойового – пастозний, смислово навантажений, реально-метафоричний, інтуїтивно-асоціативний почерк, що спонукає глядача до роздумів і занурює у філософію авторського бачення світу. Колорит робіт живописця вибудовується на контрастних співставленнях світлих і темних тонів, на гострому звучанні чистого кольору.

Митець обирає різні точки зору, в більшості робіт – виносить на перший план головне, найбільш суттєве. У роботах «Сільське дівча», «Полтавка», «Бузкові вечори», «Прощавайте» та у багатьох інших, автор розміщує жінку в центрі композиції. «Вона» – українська мадонна – домінанта на полотні, і в усій творчості митця протягом багатьох років жіноче начало займає центральне місце. Поступово її образ трансформується в узагальнений символ. У роботі «Писанки» (рис. 2) домінантою є теж жіночий образ – юної, сповненої мрії дівчини та мудрої бабусі. Їх об'єднує віра, образ храму на дальньому плані й ікона на передньому, контраст кольорів підсилює загальне враження, а увага до деталей і прописування українських орнаментів робить цю картину національною та близькою кожному.

Рис. 2. С. Гнойовий «Писанки», 2013, полотно, олія

Українські орнаменти пронизують всю творчість С. Гнойового, вони зустрічаються майже на кожній роботі та додають ще більше символізму, адже з давніх-давен люди зображували на одязі різноманітні знаки й символи, що виконували захисну і декоративну функцію. Абсолютно кожен елемент вишивки має певне значення, згідно з яким його використовують та має власні регіональні особливості в кожній області України. Крізь всі картини Сергія то з'являються, то зникають ромбовидні орнаменти з крапками в середині, що асоціюються з родючістю, заплідненням і засіяним полем.

Рослинні орнаменти зустрічаються в картинах відомого живописця Олександра Івахненка. Робота «Благослови, земле» (рис. 3) має відголоски українського бароко й асоціюється з одвічним образом Богоматері – Оранти. Іконографічно прописані руки та лик увінчані українським вінком, зі згардою на грудях і плахтою, що розчиняється в українських стилізованих пейзажах. Це – наша українська Богоматір, що здійняла руки до неба – як щит, як покрыва, як захисниця. Живопис О. Івахненка виконано у найкращих традиціях українського образотворчого мистецтва.

У своїх роботах він спирався на народну творчість і релігійне малярство. Для того, щоб творити у царині історичного жанру він глибинно вивчав нашу історію, занурився у ту героїчну, козацько-гетьманську епоху.

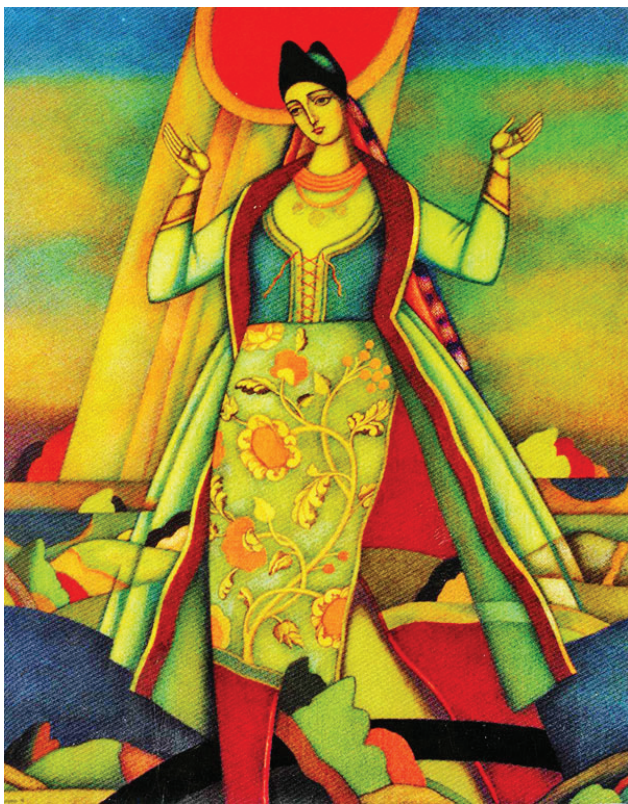

Рис. 3. О.І. Івахненко «Благослови, земле» 1996 р., полотно, олія

Це неначе подорожувати у машині часу назад в минулі віки, у гетьманську Україну, аби вжитися у той пласт української історії, побачити тих людей, їхні звичаї, відчутти їхню манеру розмовляти і співати. Художник використовує багатозарядний живопис, з яскравими підкладками червоних і зелених кольорів, поступово висвітлюючи до граничного контрасту світла і тіні, при цьому досить чітко витримує рисунок, що є підвалинами в творчих доробках майстра.

«Запрошення до міста», «Плин часу», «Легенда степу», «Калинова сльоза», «Чураївна» та інші полотна О. Івахненка були присвячені спадщині відомого Кобзаря Тараса Шевченка. Але ці картини ніяк не є просто ілюструванням прочитаного, це є особисті візії богомаза, алюзії його прочитання текстів. Митець знайшов власне тлумачення осмислених текстів, а вміння поєднувати ідеї цінності минулого з реаліями сьогодення допомогли глибинно осягнути велич постаті Т. Шевченка. Лауреат Національної премії України імені Тараса Шевченка, Олександр Івахненко, у своїх роботах подібно великому Кобзарю оспівував Україну, занурюючись в історію, був одночасно «прадавньо-сучасним» в своїй техніці та вмінні донести глагольну істину нашого буття.

Цікавився історією українського народу, прадавніми духовними національними цінностями художник Феодосій Гуменюк. Полотно живописця присвячене історичному минулому України,

обрядам і віруванням українців. Через символи-метафори, образи-символи художник наближається до глибин української ментальності. У живописних творах майстра прослідковується лаконізм, монументальність, виразна декоративність і багатоплановість. Щедрий орнамент з рослинними мотивами, колористика та яскравість кольору нагадують традиційні українські килими. Фігури, предмети побуту, фантастичні співставлення зображень, масштабів, просторів, структур, деталей, образів, все це створює ефект килиму, в якому кожний клаптик є дуже важливим елементом орнаментальної композиції. Козаки та гетьмани, дівчата і янголи, худоба та птахи – всі вони є постійними учасниками живописного дійства, що перетікає з однієї картини Феодосія Гуменюка в другу.

У кожній роботі є своя історія, прадавня або новітня, відома або та яку ще потрібно розгадати. Так, наприклад, полотно «Світе тихий» (рис. 4) закомпоновано в квадратному форматі, а різка діагональ що йде з лівого нижнього кута в правий верхній та називається висхідною – створює динаміку в роботі. Висхідну діагональ також вважають діагоналлю «боротьби», яку художник вдало використав для передачі задуму. Маємо допущення, що робота написана під враженням від медитативної елегії Т. Шевченка «Розрита могила». Назва полотна художника має одноіменну назву з початком твору Т. Шевченка, та розповідає «історію» в наочних образах. Переважають червоні та чорні контрасти, темні силуети храмів та козаків-вершників, білі драперії української сорочки. В одному полотні йдуть нашарування різних історій. Складається враження, що робота має «зворотню перспективу» та має точку сходу в серці глядача.

Рис. 4. Ф.М. Гуменюк «Світе тихий», 1981 р., полотно, олія.

Кожен український творець трансформує свої ідеї через власну живописну мову. На думку митця Олександра Дубовика художник починається з концепції. У нього повинен бути «кістяк». Як стовбур в дереві – вертикаль. І вже на цю вертикаль можна нанизувати багато всього. Це «де-

рево» кожного художника створює щось постійно діюче, таку собі форму, котра не змінюється. Якщо піти від метафори, то можна сприйняти цю концепцію як стовбур, від якого є розгалуження.

Власну впізнавану художню мову має український живописець та талановитий графік Анатолій Марчук. Його роботи високо цінуються за кордоном, але автор залишається патріотом, живе та надихається природою рідної Київщини. Він створює цілі серії, що мають яскравий музичний підтекст, зокрема «Мотиви» («Нічний мотив», «Весняний мотив», «Гірський мотив», «Фіолетовий мотив»), де кожен колір має нескінченну множинність відтінків і звучань. Художник має чудове відчуття колористики, його українські пейзажі завжди відкриті, яскраві, мають не стандартну композицію, вони передають стан, динаміку, характер з яким художник створює полотно. «Дівчина у вінку» – експресивна робота, що поєднує великі плями (стримані в кольорі) з дрібними яскравими акцентами. Тілесне і матеріальне набувають декоративності, певного спрощення і умоглядності.

А. Марчук добре розуміє, що кінцева мета живопису – не зображення очевидного, бо для художника очевидне існує як знак, натяк, що передбачає більше, а саме, створення власної ідеї, яка і визначає рівень мистецьких здобутків. Разом із тим, причитування знаку, певного натяку – цієї своєрідної абетки, часто залишається лише «завданням», мотиву недостатньо для творення ідеї. Лише коли художник додає глибинні переживання, які вміє узагальнити засобами мистецтва, наділяє здатністю адаптувати власні емоції в певну живописну форму, тобто виявити головне – ідею.

Полотна Анатолія Марчука написані локальними плямами, майстер стилізує побачене і узагальнено та експресивно створює власні роботи. Що не скажеш про його колегу Івана Марчука, він навпаки приділяє увагу деталям, його творчість можна розглядати під мікроскопом та дивуватись як художник заплутав ці тоненькі кольорові «ниточки» у такі складні і одночасно об'ємні роботи. Іван Марчук є унікальним живописцем та засновником нового стилю у мистецтві – «пльонтанізму» (від слів «пласти», «пльонтати»). Авторська техніка передбачає нанесення фарби тонкими кольоровими лініями з переплетінням під різними кутами, завдяки чому досягається ефект світіння. Уперше винахідник застосував цей стиль при написанні українського пейзажу. У власно винайденій техніці художнику вдається доносити етно відголоски минулого. Зв'язок з природою та рідною землею спостерігається на кожному полотні. Як стверджує І. Марчук: «Ніде в світі немає такої гарної землі, як тут». «Ніч на Різдво» (рис. 5), «Зима», «Дерева», «Пейзаж» – на них зображено українську хатинку, повністю або фрагментарно, вечірній стан, світіння місяця, детально прописана кожна гілочка, вірно знайдене тіньове відображення. Його роботи атмосферні, холодні, але такі українські.

І хоча його відданість природі заслуговує особливої уваги, митець постійно самоудасконалюється. Він має дев'ять періодів творчості, «дев'ять Марчуків», і кожен з них глядача чимось дивує. Художник, як і кожен український митець бажає

Рис. 5. І. Марчук «Ніч на Різдво», 2002 р., полотно, акрил

в першу чергу себе здивувати. Він наголошує на тому, що потрібно жити і любити те, що робиш. Якщо в голові назріла ідея, то не варто її відкладати в скриню, необхідно щось нове створювати. Чекаємо нового «десятого» Марчука, який обов'язково буде і здивує. Адже вже зараз країні є чим пишатися, що українець потрапив до рейтингу 100 найвизначніших геніїв сучасності, який уклала британська газета. Художник весь свій час присвячує головній справі життя й має творчий доробок більш ніж 4 000 творів.

Висновки з даного дослідження і перспективи. Інтегральний образ культури, її сутність можна зрозуміти в єдності двох взаємозв'язаних полюсів. З одного боку, культура – це найцінніше багатство всього людства, невіддільне від нього як суб'єкта творення, зберігання, відтворення і збагачення культурних надбань. А з другого боку, вона завжди національна і особистісна [8, 71].

У статті детально розглядається творчість художників ХХІ століття, аналізується композиція та колірне вирішення знакових творчих робіт сучасників. Українське мистецтво сьогодні розвивається динамічно і впевнено в усіх його найрізноманітніших авторських виявах – від ностальгійних пропозицій в дусі традиційного реалізму ХХ століття, до різноманітних мистецьких інноваційних презентацій, що були започатковані у 90-ті роки [9; 13]. Головне, що об'єднуючим фактором є етностиль, що простежується в роботах, незалежно від авторської техніки виконання.

Варто додати, що українська школа живопису впізнавана та цінується у всьому світі. Наші художники тягнуть до яскравих та контрастних кольорів, насиченої гами, передачі напівтонових співвідношень.

Український живопис, неначе стародавній палімпсест. Це, по суті, аналог квантової теорії. Сама ідея йде з давнини – коли брали сувій пергаменту, счищали на ньому текст і писали зверху інший, оскільки матеріал був дорогим. Ось і в культурі йде накладення тимчасових фактів – одне на інше, але вони весь час просвічуються. Таким чином виникає єдність людського духу, єдність українських традицій.

Список літератури:

1. Історія українського мистецтва / Г.А. Скрипник. У п'яти томах. – К.: ІМФЕ ім. М. Рильського, 2006–2008.
2. Безклубенко С.Д. Теорія культури / С.Д. Безклубенко. – К.: НУКіМ, 2002. – 324 с.
3. Бех І.Д. Особистість у просторі духовного розвитку: навч. посібн. / І.Д. Бех. – К.: Академвидав, 2012. – 256 с.
4. Исаев И.Д. Человек в пространстве цивилизации и культуры / И.Д. Исаев. – Луганск: Світлиця, 2003. – 188 с.
5. Гримич М.В. Народна культура України: життєвий цикл людини. – В. 4 т. – Т. 1: Діти. Дитинство. Дитяча субкультура. – К.: Дуліби, 2008. – 400 с.; Т. 2: Молодь. Молодість. Молодіжна субкультура. – К.: Дуліби, 2010. – 568 с.; Т. 3: Зрілість. Жіноцтво. Жіноча субкультура. – К.: Дуліби, 2012. – 480 с.; Т. 4: Зрілість. Чоловіки. Чоловіча субкультура. – К.: Дуліби, 2012. – 480 с.
6. Богущкий Ю.П. Українська культура в європейському контексті / Ю.П. Богущкий, В.П. Андрущенко, Ж.Б. Безверщук, Л.М. Новохатько. – К.: Знання, 2007. – 679 с.
7. Шейко В.М. Культура України в глобалізаційно-цивілізаційному вимірі (історико-методологічні аспекти) / В.М. Шейко. – К.: ІК НАМУ, 2011. – 624 с.
8. Горелов М.Є. Українська етнічна нація / М.Є. Горелов, О.П. Моця, О.О. Рафальський. – К.: Еко-продакшн, 2012. – 192 с.
9. Карышева М.П. Изобразительное искусство Украины / М.П. Карышева. – М.: Галарт, 2011. – 252 с.

Крюкова А.А., Мостовщикова Д.О.

Киевский университет имени Бориса Гринченко

СТИЛИСТИЧЕСКИЕ ОСОБЕННОСТИ ЭТНОСТИЛЯ В ТВОРЧЕСТВЕ СОВРЕМЕННЫХ УКРАИНСКИХ ХУДОЖНИКОВ

Аннотация

Исследовано творчество современных украинских художников, в которых прослеживается этностиль; проанализированы особенности использования художественных и технических приемов для воплощения идей художников на примерах конкретных полотен. Раскрыто эволюцию этностиля с позиций его единства, подчеркивая новейшие аналитические подходы к истории украинского искусства как одного общекультурного явления, без искусственных разделений на искусство Юга, Востока, Западной Украины. На основе эмпирического материала освещены стилистические черты, которые определяют проявление национальных качеств в творчестве художников XXI века. В исследовании проведено сравнение разностилевых работ авторов из расстановкой технологических акцентов.

Ключевые слова: этностиль, современные украинские художники, творчество, живопись, композиция, цвет, контраст, традиции, история.

Kriukova G.O., Mostovsychkova D.O.

Borys Grinchenko Kyiv University

STYLISTIC FEATURES OF ETHNO-STYLE IN THE WORKS OF UKRAINIAN ARTISTS

Summary

Was researched the work of contemporary Ukrainian artists, in which the ethno-style is followed; the features and the use of art techniques to implement the ideas of artists with examples of specific paintings. The evolution of ethno-style from the standpoint of its integrity and unity is revealed, revealing the latest analytical approaches to the history of Ukrainian art as a single cultural phenomenon, without artificial division into the art of the South, East, Western Ukraine. On the basis of the empirical material, stylistic features are highlighted, which outline the manifestation of national qualities in the work of the 21st century artists. The study compared the various authors' works with the allocation of technological accents.

Keywords: ethno-style, contemporary Ukrainian artists, creativity, painting, composition, color, contrast, tradition, history.